

BÚVÁRHARANG

feljegyzések

2014. augusztus 20.

A völgy esőtől ázó köpenye.

„Az idő telje annyi, mint ennek a pillanatnak az örökkévalósága.”
(Eckhart mester)

Augusztus 21.

Megérkezés a házba.

H. A. barátom (az én ismereteim szerint az utolsó polihisztor) csodálatos kertje, ahol végül magamra hagyott.

Eső készül újfent a völgy fölött, némán húzódnak össze az ágak, de leveleik kitárulkoznak.

Itt a csúcs az uralkodó, kétfelől is zuhogva hull rád a zöld, mint repedésbe a mag, költözik beléd a tiszta álom.

Érdemes-e itt megszólalni, szót váltani valakivel, bárkivel? Az alkotás vágya örökre elmosódik, lelohad a bambuszliget halhatatlan árnyékában. Miből építsünk hát házat?

A csendben való törékeny terjeszkedés nélkülözhetetlen, akár egy fűszál hegyéig, a fákról nem is beszélve, vándorolni szükséges, még ha át se léped kerted rejtett, néma küszöbét.

A Darázs-forrás szabdalta villa talaja erősen lejt, egy terasszal feljebb réges-régen az eróziótól támfalakkal védett gyümölcsfák és szőlők szabályosan metszett tömege sorakozott; de lejjebb már a dalmát hegyek vörös földjébe ágyazott fűszerek borban ázó illata érzik.

A szőlő márványrepszektől ölelt, mélyben furakodó gyökerei sebzeten is életre keltik a tetszhalott fürtöket.

1923. *Alice*. Ez a felirat fénylik a frissen meszelt villa, valaha nyári rezidencia homlokán. A század elején a Griesz-család lakta, még most is minden mohás rés, antik lépcsőtöredék mesélni képes. Ami elmúlt, 47 nem halványul. Szarvasbogár dermed a mézgához.

Vajon *melyik* napot éljük e házban?

A régi szökőkút alja száraz. Csobbanó vizét csak a bearanyozó képzelet monstruma szüli, pumpálja. A kisgyermek-szobor kezéből kőhal tátog.

A szakadék, ami ott van bennünk, az írásé: elnyeli az égi fényt, hogy aztán indián szőttesének kiterített színei újra és maradéktalanul visszatükrözhessek.

Lassan felszívódik minden egyes tegnapi csepp. Hiánya helyén tovább sarjadzik, nő a szederbokor alig látható tuskéje. A seb, mit rajtad ejt, sokáig könnyezik.

A szomszéd lakás mellett, a közös fal mentén, a vécén gubbasztva, kezemben könyvvel, félig lehunytt szemmel Pascal *Gondolataiban* olvasok, keresgélek. A jelentések sokszor a legabszurdabb helyen nyílnak, akár a kőrózsa. Közben a rosszul szigetelt, vékony fürdőszobai fal tömbjén át, ahogy görnyedve gubbasztok, ismeretlen hangorkán közepébe kerülök. Akárha a ház régi lakóinak szelleme (talán a kereskedő Griesz Arnoldé, Spiegel Alice férjéé) járna vissza jeremiádot hangoskodva össze. Szenvedélyes párbeszéd egy nő és fiatal férfi között: „Nem látod a nyelvemet? Mama! Meg fogok halni! Nem látod? Gyere ide, nézd meg! Mondom, hogy mindjárt meg fogok halni. Te meg csak így itt ülsz? Mama!” A fiú, akinek hangja kissé nemtelen (a gyermek Pilinszky?), le-föl rohangál, csapkod, mintha téasztázó landolna a konyha kopott kövén. „Minek ennyire idegesíteni magadat”- szólta vissza a Mama csámcsogva, majd hozzátette – „Kész a leves. Tegyéél bele egy kis sót. Amúgy minek ez a sok ideg?”

Talán csak H. A. tudja, miféle szellemek veszik olykor birtokukba e búcsú nélkül itt hagyott, csak a tükrök valóságát ismerő, magukba záródó tereket, a szorongás tereit, amelyek időnként Antonin Artaud kegyetlenek színházának színpadjaihoz hasonlítanak, s csak arra várnak, hogy az Alice-villa alagsori vécejének teátrális trónján ücsörögve füled a fürdőszoba falához tapaszd.

A ház előtt, a mohás kőre zuhogva, pattogva csobog a víz, míg a kút-főnél időz leszállva az óriás vasdarázs, szárnyát lengetve, a forrás névadója, a fullánkjától megfosztott, génmutáns Giacometti-szobor.

Ki-be járkálok, léptem puhán érinti a földet.

A kert végéig megyek, Orlandóként nézek, bámulok ki a völgyből, akár a vadászok, kidugom a fejem az alsó nyári lak faházának fűrészporos tornácáról,

amely olyan, akár egy szibériai vándorszínház összecsukható díszlete. A fadesszák évgyűrii közé mintha a Cseresznyés kert szereplőinek reumás csontját is beprésették volna. Fríz utolsó szavait hallom azután, hogy Ljubov Andrejevna már távozott.

48 Fácánrikoltás hallik a távolból (netán megszelídített, dürrögő, északi fajdkakasé), aztán a belső szoba diagnosztizálta papagájának csörögése, ahogy – miként az éneklő sámánok a koponyát – diót lékel, trepanál. Aztán egy pillanatra semmi. Méh röppen a citromfű smirglis levelére, hintázva karcol jeleket a levegőbe.

Egy zeneszerző barátom (D.B) jut eszembe: nem is emlékszem, hogy valaha is láttam volna ennél (nála) tökéletesebbet: az Ő hajnali harmatcseppjei (kottafejei) gyöngyöznek most a babér vastag rinocéroszobrén.

Bezárom az ajtót, a fenti szobába rézsút érkezik meg az alkonyat kígyózó fénye, átlépi az asztal által lezárt rejtelmes határt, a könyvekig kúszik. Olvas a lapok között.

Augusztus 22.

Beragadt szemmel ébredek. Az allergia (parlagfű), mint a szenvedéstudatot erősítő stigma, lobban be így az augusztusi tűzijáték után. Egy kis cikória-kávé, amit félig kómában hurcolok föl az emeletre, miközben az üvegen áthatoló hajnali tűz szikrái ostromolnak fáradhatatlanul.

Óriás pálma feszít a párkányon. Itt minden megél, afféle gyűjtőhely ez az egzotikus növények számára, miként a tündöklő kert is, H.A. mozdulatlan bárkája, amely hangtalanul utazik az időben.

Berzsenyi óta ez az első rózsás labirinth költőink valóságos kertjében. Vajon ki írja meg a költők által ápolt növények történetét? Az összeszedettség és megtervezettség eme földi állapotát?

A szomszédasszony panaszkodik: elmeséli milyen szép is volt ez a kert hajdanán, amikor még csak az édesanyja lakta (aki elsőként költözött be ide, sokáig csak egyedül élt, de a Rákosi-korszakban újabb szomszédokat „rendeltek” melléjük).

Miután a Griesz-család elpusztult vagy elmenekült, már csak egyetlen leszármazott él valahol a messzi Amerikában, de ő nem tartott igényt az Alice-villára. Alice-ról (Griesz Arnold lánya vagy felesége?) úgy tartja a legenda: még fiatalon elhunyt.

A néni a dombtetőn állva próbál ágálva magyarázni: minek az a hatalmas bambuszerdő a bejáratnál, a bambusz is csak élősködő, elállja a fény útját, elszívja a nedvességet a többi talajlakó elől, végül nem marad semmi.

Burkolt utalás ez H.A. kertjének felesleges túlburjánzására, eklekticizmusára. Megboldogult férjét is említi, aki – hasonlóan H.A.-hoz – hiperaktív természettel bírt, reggeltől estig az üvegház paradicsomjait rendezgette. De mióta meghalt, azóta sok minden más lett, csak a fia és unokája látogatja. Egyedül van, se tévé, se rádió. Csupán a póre látvány, a természet me- 49 zítelensége.

Még most sem tudom, állapítom meg homlokomig tolva nemlézető szemüvegem, hogy kik is lakhatnak még a titokzatos villában, kiknek a perlekedését halhattam tegnap, a vécén ülve, kezemben a Pascal-könyvvel.

Türelem, mondom magamnak, addig tart csak a rejtély, amíg barátom haza nem ér.

H.A. különös figura, olykor sziklákat görget, hord a vállán, titáni alkat, ha a budai hegyekben furcsa kőformákra lel, beépíti kertjének buddhista részlegébe.

H.A. verseket ír, rendkívül izgatják az etruszok, mindent tud róluk, amit csak tudni lehet, eszembe juttatta még elutazása előtt, hogy kedvenc regényemben, amelyet három-négyévente mindig elolvasok, milyen sok szó esik e titokzatos népről.

Bizonyára akad itt is hús pince, tárolóhely, amely a föld alá vezet.

Barátomnak két szép gyermeke van és egy sokat tűrő, kedves felesége, I., aki erős és megfontolt jellem. Szökésbarna és kékszemű, akár a lányuk. Ugyanaz a kékkő uralja tekintetüket, mint Ferenczy Károly monumentális nagyságú portréján hűgáét, Noémijét.

H.A. és felesége gyakran becéznek engem, ez a bizalom jele, így tehát nem zavar, noha nevem ilyenén formája erősen megmosolyogtató: Bélus.

Ha barátom énekel, mert előfordul, hogy nyári éjeken ciprusi dalokra fakad a fából ácsolt, csehovi színpad éjjeli molyoktól zsongó deszkáin: ilyenkor páratlan szenvedéllyel üvölti prométheuszi fájdalmát a gyéren lakott völgy leveles-lombos fülébe.

Estjeihez házi bort kínál, általában illatos traminit, amit valaha édesapja küldött neki a mámoros hegyekből.

A néni, aki minden nap kijár a domb tetejére, hogy szertenézzen, nagyokat köszön, örül, hogy mesélhet, az óriásfenyőt bámulja, amire azt mondja, nem baj, ha dől, a lejtésnek megfelelően zuhan, vagyis a bejárathoz közeli lépcsőzet és bambuszliget irányába. Semmiképpen nem veszélyezteti a házat, nem szükséges kívágni, amúgy is, ő ezt már gyerekkora óta ismeri, nézi, a fa (dőlésszögével együtt) már benne van a nézésében, vele együtt ébred és fekszik, a mézgás fenyő törzséből kiinduló tűleveles ágak, akár a védőkarok, nyújtóznak feléje.

Csak hát mégis, folytatja, az alsó kert talaja túlzottan buja, némi ritkítás nem ártana. Ez nem is kert, motyogom magamban, ez amolyan élő növényhatározó, itt nem a gazdasági gyümölcstermesztés a fő szempont.

A néni szeme enyhén bazedovos, akár egy ősgyíké, felhívja magára a figyelmet. Úgy érzed, mindig figyel, szorosan a nyomodban van.

50 Az unokája kölcsönveszi H.A.-ék kis piros traktorát. Ilyen volt a lányomnak is, aki sokáig vizsgálgatja, szívesen kipróbálná, ráülne tán még utoljára, de nem teheti, összeroppan alatta a törékeny műanyag-szerkezet. És ezt H.A. kislánya aligha nézné el, bocsátaná meg.

Délután megpróbálom folytatni a regényemet (az én *Utas és holdvilágomat*), amelyen pontosan egy évvel ezelőtt kezdtem el dolgozni. A főszereplő egzaltált, felajzott, űzött állapotát végig fenn kell tartanom, ami, itt, ezen a helyszínen nem egy könnyű feladat, hiszen az érzéstelenítőútkkal teli völgly egészen másfajta megoldásokat kínál a létezésre.

Ha kinézek az ablakon, s a meredeken húzódó kert szintjei között járatom tekintetem, azt a polifon reneszánsz kórusmuzsikát hallok, pontosabban fogalmazva annak teraszos szerkezetét, amelyet az illatos szivarral közlekedő, köpcös karvezető Paul Van Nevel (a Huelgas Ensemble zseniális sámanja, hesse-i magisztere) érzékeltetett egy tévéműsorban úgy, hogy végigsétáltatta vendégét a birtokát körülvevő, flamand dombságon, és a felszín és a táj emelkedésének, süllyedésének megfelelően elemzett egy kórusművet. Nálunk, az irodalomban ilyesfajta teraszfelszíneket, löszmélyutakat, löszszakadékokat (szurdikokat), mint amilyenek a polifon zene szövetét tanulmányozva ismerhető fel, csak Mészöly Miklós egyes „szekszárdi” szövegeiben tapinthatam, szaglászhattam eddig.

Augusztus 23.

Távol a villától, a budafoki otthon. H.A. még nem érkezett meg, így hát semmivel sem jutottam előbbre a villa titkait illetően. De ma még visszamegyek, besurranok, egy kicsit az emelet odújába húzódva fogok olvasni valami finom olvasmányt, lesz választék bőven. Talán elég lesz egy oldal. De akár egyetlen mondat is. A rejtőzésben oly sok minden megmutatkozik. Akad egy részlet, amelyet a „szívem alatt” hordok: Krúdy *Asszonyások díjának* (a világirodalom és a szerző egyik legszebb regénye) azon részlete, amelyben a háromezer éves nőt festi le Krúdy, hátborzongatóan groteszk pillanat, mindig Tadeusz Kantor vagy Nagy József színházát varázsolja elém: „Előbb lábát mozdította meg, mintha egy halott készülődne leszállni a koporsójából. Aztán karját tárta szét, mint tavasszal a bogár mozgolódik. Megremegett a dereka, az öle,

és a remegés végigfutott egész törzsén. Szemét felnyitotta, mint panorámában a viaszba... Úszó mozdulatokat tett a kezeivel, mintha az álom kútjából igyekezne a felszínre.”

Az irodalmi mű: legyen benne valami lappangó titok, a villa bel-sejének csigaházforma kanyara, és nem utolsósorban egy olyan kőbe 51
vájtt terem, ahová csak a beavatottak számára adatik meg a kulcslyukon át való leskelődés: hiszen él ott valaki, érintetlenül az Időtől. Bármi is történik, ő semmit sem változik, olykor a toronyablakhoz járul, s te rögtön felismered benne azt az egyetlen személyt, a tübingeni óriást, akinek homlokából rózsatövis nő.

A képek egymásba folynak, idő az időbe. Hattyú száll el a tő tiszta tükre fölött. Lassan meg kell terveznem életem zártságát is: egy szigetszerű helyet találni, ahol elvonulva, immár szándék nélkül pil-lanthatom meg a mogyoróbokor levelén az őszi alkonyat vörhenyes színeit. A *kilépés* koreográfiáját még tanulnom kell.

A hattyú leereszkedik a hínáros tóra. Szárnyát lebegteti, csak mímeli a repülést. Szárítkozik. Zsíros tollazatáról gyöngyözve pereg a nedvesség.

Horgászni vágyom, nemrég kaptam egy botot R.-től, de még nincs felszerelve, ez egy új tudomány, amivel most ismerkedem, de nem találok hozzá olyan szakembert, aki ebben segítene. Kárász, ponty, esetleg süllő: gondolatban már régóta a tatai tavak felé igyekszem, jártam ott egyszer, azóta látom magam előtt azt a rézgalic kékségű eget, amely – miként egy 15. századi flamand festő táblaképén – védőfunkciót is ellátó, szelíd üvegburaként homálylik a magasból. Olyan színekkel, aminőt csak a magán gyártású festékkel rendelkező, régi művészek képesek titkos alkímiájukkal odavarázsolni. Mi felé haladunk? Szél borzolta fűcsomók és egy kék ég alatti horgásztó nyugalma: mit jelenthet ez?

Lassan ennem kell valamit, a reggeli cikóriakávé égető savakat forral a gyomorban, erre legjobb megoldás a főtt zabpehely, zabkása, amúgy angolosan porridge, friss gyümölcs- és mazsoladarabkával. A porridge képes átalakítani, megváltoztatni a szemléletet. A ködös, skót időjárást hozza vissza, némi nosztalgiát keltve bennem a Highlands különös, túlvilági homálya után, amelyen át meg áttör a fény lézerkardja, a dermesztően hűvös völgyek ölére hullva.

A ragadós zabkása puhán simul a tányérhoz. Miért nem festett még senki csendéletet egy tányér zabkásával? Utána kell olvasnom.

K.T. költő barátom mesélte, hogy minden ősszel lecsapolják, majd lehalásszák a tatai nagy tavat, ami mára már nem más, sajnos, csak egy gazdasági vállalkozás. Nyüzsgő halrengeteg, ami fölött gumicsizmás halászok keringenek, köröznek. Nagy pillanat ez. Amikor réges-régen befagyott a tó,

és korcsolyázni lehetett rajta, fentről a hegyről nézve akkor is pontosan ilyen lehetett: vadászok a télben, bruegheli, falusi örömmünnep. Szép lassan, le szállni, leereszkedni a magaslati, kopasz fák közül a mederhez. Terveimben szerepel a korcsolyozás is. Ahogy Latinovits a *Szindbád*ban, hópelyhek között, egy múlhatatlan álom közepén.

Nemsokára indulok a villához, sietnem kel, mert mindjárt esni fog, még időben kell elérnem a Széll Kálmán teret, hogy tető alá húzódvá várhassam a 155-öst. A mai napot nem terveztem meg, általában semmit sem tervezek. Talán ezért is jobb lenne innen elköltöznöm, e magamagát oly fennköltten céltudatosnak hirdető és hangoskodó város falai közül, elhagyni a Nagy Budai Falat, mocsaras tájak felé venni az irányt, halak és kitinpáncélos rákok hínáros, rubljovi buborékokat eregető világa felé.

Zs. a múltkor egy kihalászott, Pécs környéki rák fényképét tette föl a Facebookra: még a zavaros, tómeílyi iszap szagát is érezni lehetett rajta. Vajon mire kaphatott rá ez a szép példány, milyen csalira? Visszaengedték, vagy szépen kiszárították? A rákos csendéletek igencsak nagy számban előfordulnak. Több kötetnyi elemzést találni róluk. A csillogóan friss, golyóbisszemű, még élő, avagy a vörösre főtt; mint állandó motívuma a flamand konyhai csendéletnek. Lassan már kipusztítottuk őket. Már csak a festmények halódó gyertyafényt visszaverő ónedényei, borral teli ónkupái közé szorulva, lelógó bajszukkal a vermeer-i konyha kockás kövezete felé.

A porszívózást mindig is utáltam, miként T.T. barátom is, aki – szintúgy, mint én – zeneőrült. A felesége mindig akkor kezdi el a por és egyéb kellemetlenségek, hajszálak, szakállmaradványok zajos eltávolítását, amikor az egyik Haydn-vonósnégyes (a London Haydn Quartet vajpuha előadásában) lassú tételéhez ér. Már indulna a szívbemarkoló muzsika, ami nyomán még sosem látott tájak fedik fel magukat, fertődi légáramlat suhan át a szobán. De hiába, a nők nincsenek tekintettel semmire sem. Megjegyzem: az ő szempontjukból talán igazuk is van.

T.G. haverunk, aki diplomáját sutba dobva már tíz éve él Skóciában. Egy fákkal körülölelt, dombos táj erdejében épített magának otthonos fészket, azt mondta, úgy érzi, már sosem jön vissza. Saját sört főz, fotókat készít, egy évtizede fényképezi a nyirkos természetet, a kanyargó folyó sodrásában állva próbálja rögzíteni a víz alá lapuló, színes kövek hullámzó rajzait.

Be kell látnom így utólag, hogy mindenben igaza volt. A kövekhez, a fákhöz, a vízhez, kell mérni magad.

És most? Hogyan tovább?

Az Alice-villa fölött esőfelhők gyülekeznek, a völgy egyre füledtebb levegőt szuszog.

A szél föltámad.

A képzeletbeli hattyú felemelkedik a tó árnyékos tükréről.

Augusztus 24.

Tegnap beszéltem telefonon H.A.-val. Amikor meséltem neki villabeli tapasztalataimról, hatalmasakat nevetett, azt mondta: „Vannak dolgok, amiktől nem tudlak megkímélni.” A papagáj, úgy fest, túlélte hiányukat, a kalitka rácsait harapdálja: képtelen voltam megállapítani, hogy jókedvében teszi, vagy nyűgösségből. Micsoda féktelen nosztalgiát érezhet szegény az elhagyott, visszhangos esőerdő után, amely mint tompa derengés él, sajog valahol az agyában.

Esti sétám során az erdőben futókkal is találkoztam, úgy látszik, akadnak emberek, akik még hisznek a mozgásterápia mindenható erejében, a testre és lélekre gyakorolt pozitív hatásában. Egy régi ismerős, M.E. is elhalad mellettem, felém pillant, de nem köszön, pedig szerintem megismert, de oly gyorsan történik mindez, hogy hirtelen ténem is tudott hová tenni. Nem számít, mondom, ez egy másik történet, egészen más, mint a napi munkásélet medre, ez egy másik idő, ebben most nem *egyszerre* vagyunk jelen, hanem csak külön-külön, létünk egy olyan titkos fejezete ez, álomszerű külön-bejárat(ok), s mindaz, amit futás közben látunk, hallunk és ízlelünk, mintha csak képzeletünk szüleménye volna. Ezért nem kérhetünk számon ilyen esetekben semmit, sem önmagunkon, sem másokon. Ártatlanok lennénk? Hagyom tovább futni. Ázott levélszag és sár.

Inkább csak sétálok, hegyre fel, majd onnan alá, akár a kőszáli kecske, szikláról-sziklára. Peregnek lefelé a törmelékes kövek. A talpamra vigyázok, kétszer is megnézem, hová lépek. Nyomokat hagyok, letaposott fűszálakat, letört ágakat, amelyek az imént még rútol arcomba csapódtak. Rés a lombok a között.

Mióta elszakadtunk a természettől, már azt sem tudjuk, mire való. Úgy veszünk kezünkbe köveket, elszáradt gyökereket, mintha sejtenénk még valamit az ősi múlttól – akárha egy madár próbálna felröppeni a lélek elfeledett szilvafájáról –, de közben rájövünk, mily áthidalhatatlan és valódi is a nem-tudásunk, amellyel újra meg újra nekifeszülünk.

Arany János *Őszike*iben akad egy költemény, egy pillanat, ami a meghasonlott lélek vigasztalhatatlanságáé. Arany látványosan felismeri, hogy mielőtt az út utolsó állomásához érkeznénk, még haza kell térni. A peer gynti hazatérés nélkül nem lehetséges valódi vég: szalmásszekéren, sok viszonyosság után észrevétlenül dőcögni be a faluba, tán utoljára és örökre.

Gy.Á., aki a hegyek magasán él, bátor. Füleli a fákat, tőlük tanul, ebből születetnek egyrészt művei, ebből a megértett, megváltó hallgatásból. Soha nem lenne erőm ilyen elhagyatottságban élni. Minden érzékszervemmel vágyom a természetre, rá hagyatkozom, hiánya lassanként elpusztít, de talán

félek is tőle, vagy inkább attól a másik embertől, aki valamikor kilépett belőle, aki megnevezhetetlenné és idegenné vált, ezért bármikor közénk állhat váratlan megjelenésével.

54 Őszre ellátogatok Gy. Á.-hoz, kifaggatom majd e különös dolgok természetéről.

Ma uszodába fogok menni. A víz alá bukni, tiszta, fertőtlenített áramlásokba.

Eszembe jut a tenger mélyén való búvárkodás: amikor a karodat lendítve tolod, utasítod magad mögé a víz olümposzi tömegét. Mégis, egy-egy pillanatra úgy tűnik, mintha csak egyhelyben állnál: semmi se moccan, és ez tán öröktől fogva így volt és van: az ismeretlen sötétségből mozdulatlan halraj bámul rád üveges szemmel. Kár, hogy Eckhart mester nem ismerte a tengerben való mélységi mozgás törvényeit vagy a bújárharangot. De mindegy is: a tenger ugyanaz, mint az Ég.

P.M.-mel, akit nem oly régóta ismerek, nemrég összefutottunk a Tabán egyik teraszán. Talán túlzottan csendes. Takaréklángon ég, nehogy túl sok bogár, szúnyog gyűljön köréje. A dolgokról való tudása és ismerete lenyűgöző. Kísértetiesen hasonlít H.O.-ra, arra a vajdasági szerb-magyar költőre, aki a háború idején Olaszországba költözött, s aki még most is oly tiszta verseket ír, sőt, egyre áttetszőbbeket, fényesebbeket. O. sajátos figura, sajnálatos, hogy csak kevesen írtak róla, de lassan már ez hagyomány (a magyar irodalomban), hogy oly sokan nem számítanak. *(Folytatás következik)*

